

OPIKELIJOIDEN TUKIJÄRJESTELMÄN KEHITTÄMINEN LUKIOYMPÄRISTÖSSÄ

**Raportti kehittämistyön alkuanalyysistä,
käynnistämisestä ja jatkotoimenpiteiksi
suunnitelluista toimista**

Silja Silvennoinen

**Kehittämishankeraportti
Lokakuu 2008**

**JYVÄSKYLÄN
AMMATTIKORKEAKOULU**
Ammatillinen opettajakorkeakoulu

Tekijä(t) Silja Silvennoinen	Julkaisun laji Kehittämishankeraportti	
	Sivumäärä 35	Julkaisun kieli Suomi
	Luottamuksellisuus ☐ Salainen _____ saakka	
Työn nimi OPISKELIJOIDEN TUKIJÄRJESTELMÄN KEHITTÄMINEN LUKIOYMPÄRISTÖSSÄ Raportti kehittämistyön alkuanalyysistä, käynnistämisestä ja jatkotoimenpiteiksi suunnitelluista toimista		
Koulutusohjelma Ammatillinen opettajakorkeakoulu, erityisopettajan koulutus		
Työn ohjaaja(t) Maija Hirvonen		
Toimeksiantaja(t)		
Tiivistelmä <p>Erityisen tuen tarvetta lukioissa on viime vuosina selvitetty monin tavoin. Vähitellen asia on tunnistettu lukioissa ja huomioitu niiden toimintaa koskevissa säädöksissä. Aihe on vielä toimintaympäristöissä ja käytänteinä tuore, eikä aina vastaa opiskelijan tuentarvetta.</p> <p>Kehittämishankkeen tavoitteena oli rakentaa kokonaisvaltaista tukijärjestelmää eri toimintoihin lukioympäristöön. Työn pohjaksi analysoitiin toimintaympäristöä sekä koottiin olemassa olevia tukimuotoja jalostettaviksi ja linkitettäväksi niin toisiinsa kuin suunniteltuihin uusiin osatoimintoihin. Kutakin tukijärjestelmän osaa ja sen toteuttamista lähestyttiin omasta näkökulmastaan.</p> <p>Hankkeen päämääränä oli myös seurata ja arvioida tukijärjestelmän käynnistymistä. Tutkimustietoon, kokemuksiin ja sisäisiin arviointeihin peilaten hankkeessa oli lisäksi tarkoitus luoda suunnitelmaa siitä, miten järjestelmän rakentamista jatketaan tulevaisuudessa. Pidemmän aikavälin tavoitteeksi nostettiin opetuksen pedagogiikan ja koko yhteisön yhteistoiminnan kehittäminen.</p> <p>Kehittämishanke osoitti, että tukijärjestelmästä on mahdollista saada varsin monimuotoinen ja joustava. Se toi myös esiin, että kehitettävää on kaikilla osa-alueilla. Opiskelijoiden tukeminen vaatii toimijoilta hyvää yhteistyötä kaikkien opiskelijan asiassa mukana olevien kanssa sekä harjaannusta ja oman toimintakulttuurin luomista. Erillisesti kehitettyjä tukijärjestelmän osia voidaan hyödyntää myös yksittäisinä, mikä lisää niiden sovellusmahdollisuuksia oppilaitoksissa.</p>		
Avainsanat (asiasanat) Erityisopetus, lukio, lukivaikeus, oppimisvaikeudet, tukijärjestelmä		
Muut tiedot		

Author(s) Silja Silvennoinen	Type of Publication Development project report	
	Pages 35	Language Finnish
	Confidential ☐ Until _____	
Title DEVELOPING THE STUDENT SUPPORT SYSTEM IN GENERAL UPPER SECONDARY SCHOOL Report on background analysis, starting up and laying out further improvement		
Degree Programme Vocational Teacher Education / Special Needs Teacher Education		
Tutor(s) Maija Hirvonen		
Assigned by		
Abstract <p>The need for special education or support in general upper secondary schools is widely examined these days. Gradually the need is recognized in schools and regulations referring to them. Special support is, however, a new issue in school work and practices. It seldom meets with the needs of a student.</p> <p>The purpose of this project was to build up a comprehensive support system with various functions into upper secondary school. For the background the school environment was analysed. After that, existing methods of support were gathered and evolved. Finally new methods were developed and linked together with the former ones. Each piece of support was examined and the usage reflected from its individual point of view.</p> <p>The project also aimed at evaluating the progress of the support system. Based on studies, experiences and internal assessment the goal was also to define how the system should be developed further. A long term objective was to improve the pedagogy of the instruction and co-operation of the whole staff.</p> <p>The report shows that it is possible to achieve a versatile and flexible support system into upper secondary schools. It indicated, too, that improvement is needed on several fields. Supporting students requires good co-operation between all experts and practice to create a special supportive policy. Parts of the support system introduced here can also be used separately.</p>		
Keywords Dyslexia, general upper secondary school, learning difficulties, special needs education, support system,		
Miscellaneous		

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	2
2 TOIMINTAYMPÄRISTÖ	5
2.1 Opiskelijoiden tuen tarpeet	5
2.2 Olevan järjestelmän vahvuudet ja haasteet	6
3 KEHITTÄMISTYÖN TAVOITTEET	7
4 OPISKELIJOIDEN TUKIJÄRJESTELMÄ	8
4.1 Tukijärjestelmän hahmottelu ja toteuttamisen vaihe	9
4.2 Tutorointi	9
4.3 Aineenopettaja	11
4.4 Opiskelijahuoltokokous	13
4.5 Ryhmänohjaaja	14
4.6 Valmentajat	16
4.7 Ammatillisen yhteistyöyksikön vastuuopettaja	16
4.8 Opinto-ohjaaja	17
4.9 Rehtori	18
4.10 Opiskelijahuoltoryhmä	19
4.11 Erityisopetus ja erityisopettaja	20
4.12 Yhteistyö kotien kanssa	23
4.13 Nivelvaihe, yhteistyö perusopetuksen kanssa	24
5 POHDINTA JA KEHITTÄMISTYÖN JATKAMINEN	25
LÄHTEET	29
LIITTEET	31
Liite 1. RYHMÄNOHJAUSKESKUSTELU -lomake	31
Liite 2. Opiskelijatietolomake	34

1 JOHDANTO

Oppimiseen ja opiskeluun liittyviä vaikeuksia on myös lukiolaisilla (Pääkkönen 2001, 11, 35). Asiasta on tehty havaintoja ja sitä on Pääkkösen mukaan (2001, 7) selvitetty jo yli vuosikymmenen ajan. Moni lukiolainen jää kuitenkin vielä vaille tarvitsemiaan tukitoimia.

Näkemykseni mukaan erityispedagogiset ratkaisut pitäisi ottaa huomioon jo koulutuksen suunnittelussa ja rakenteita luotaessa. Samoin olisi toimivinta, jos opettaja jo ennen opetuksensa alkua saisi tietoonsa, millaisia pulmia opetukseen tulevilla opiskelijoilla on. Tällöin myös opetus voitaisiin suunnitella tarvittavia tukitoimia silmällä pitäen.

Koen aiheen itselleni tärkeäksi, koska olen lukuisia kertoja oppilaitosten yhteistyössä työskennellessäni joutunut ymmälle sen edessä, millä keinoin opiskelijan tukitoimia voitaisiin yhdessä toteuttaa ja saada niistä opiskelijan näkökulmasta toimiva ja ymmärrettävä kokonaisuus.

Olen myös omassa opetuksessani ja ohjauksessani törmännyt oppijoihin, joilla on monenlaisia oppimiseen vaikuttavia haasteita, joihin vastatessa ovat toimintamallit ja työkalut loppuneet kesken. Huolestuttavinta on ollut, että tarjolla ei kaikkialla ole ollut toimivaa tukijärjestelmää, jota käyttää asiantuntijafoorumina työkaluja hakiessa.

Tämä työ sai alkuideansa jo aiemmassa toisen asteen koulutusyhteistyökoordinaattorin työssä toimiessani. Minulle valkeni konkreettisesti, että opiskelijat kaikkialla toisella asteella tarvitsevat tukitoimia. Lähes vuosi sitten aloitin erityisopetusharjoitteluni lukioiden erityisopettajan johdolla. Tuo aika nosti lukioiden tukijärjestelmän tarpeen selkeänä eteeni ja pohdimme sitä yhdessä ohjaajani kanssa. Myös harjoitteluun liittyvää lukupäiväkirjaa Lappalaisen (2001) teoksesta Yläasteelta eteenpäin kirjoittaessani alkoi mieleeni nousta suorastaan velvoitteita lukio-opiskelijan tukijärjestelmän kehittämisestä.

Erityisen tuen tarve lukioissa on valtakunnallisesti lisääntynyt. Oppimisvaikeuksia on yhä enemmän ja tarve psyykkiseen tukeen on kasvanut. Helsingin kaupungin

LUKI-projektissa kävi ilmi, että noin 8% lukiolaisista hyötyisi pelkästään kielellisiin vaikeuksiin puretuvasta erityisopetuksesta (Pääkkönen 2001, 8). Erityisen tuen avulla voidaan myös vähentää opintojen keskeyttämistä ja siten myös ehkäistä henkilökohtaisia epäonnistumisen kokemuksia ja laajemmin syrjäytymistä. Erilaisten oppijoiden liiton oppaassa Korvatulehduksista kouluhaluttomuuteen, unihäiriöistä uupumiseen – Lukivaikeusko terveydenhuollon asia? käsitellään kokonaisen luvun (Jos ei huomioida...) verran lukivaikeuksien huomiotta jättämisen ongelmia.

Kyseisessä oppaassa Suomen Mielenveysseuran toiminnanjohtaja pohtii myös lukiongelmaisten haasteita elämässä:

Lukihäiriöiset ihmiset saattavat kokea helposti ahdistusta kiiretilanteissa, koska aikapula helposti vaikuttaa suoritukseen. Kiireen kautta tulevat epäonnistumiset saattavat olla isoja iskuja itsetunnolle. Itse asiassa lukihäiriöisten ihmisten selviytyminen normaalielämässä, jossa on normaalivaatimukset, on mielestäni suurta kunnioitusta herättävä asia, koska he joutuvat tekemään paljon ylimääräistä työtä pysyäkseen muiden tahdissa. Mielenveydellisesti olisi viisautta puhua asiasta avoimesti, nähdä oma ongelma ja todeta, että se heijastuu käyttäytymiseen ja tiukassa tilanteessa selviytymiseen.

(Lahti 2006, 97)

Aloitin uudessa työssäni keväällä 2008. Opettajakunnan tekemän tavoiteanalyysin mukaan opiskelijoista huolehtiminen oli kehittämiskohteemme. Esimerkiksi opiskelijan etenemistä ja haasteita kuvaavan tiedon välittymisessä oli kehitettävää. Opettajilla näytti olevan vilpitöntä huolta ja halua huolehtia opiskelijoiden parhaasta ja edistymisestä.

Lukiolain 2 §:n mukaan lukiokoulutuksen tehtävä on tutkinnon ohella tukea opiskelijoiden kasvamista hyväksi, tasapainoisiksi ja sivistyneiksi ihmisiksi ja yhteiskunnan jäseniksi. Lukivaikeuden on todettu monin tavoin vaikeuttavan ihmisen toimintakykyisyyttä pitkin elämänsä polkua (Ilola 2007, 17-18), jolloin lukio-opintojen tavoitteet eivät kokonaisuudessaan ja tarkkaan otettuna toteudu, ellei vaikeuksissa olevia pyritä aktiivisesti auttamaan.

Lukiolain 29 a §:n mukaan opiskelijahuollolla tarkoitetaan hyvän oppimisen, hyvän psyykkisen ja fyysisen terveyden sekä sosiaalisen hyvinvoinnin edistämistä ja ylläpitämistä sekä niiden edellytyksiä lisäävää toimintaa. Saman lain mukaisesti koulutuksen järjestäjän on huolehdittava siitä, että vammaiselle tai muuten erityistä tukea tarvitsevalle opiskelijalle kerrotaan käytettävissä olevista terveydenhuollon ja sosiaalihuollon palveluista ja hänet ohjataan näihin palveluihin.

Lukiossamme on muutaman viime vuoden ajan ollut mahdollisuus käyttää erityisopettajan palveluita, mutta niiden käyttö ei ole ollut systemaattista. Samalla periaatteella toimii myös opiskelijahuoltoryhmä, jonka toiminnasta kokonaisuutena vastaa lukion rehtori. Opiskelijahuoltoryhmän jäsenet vastaavat kukin oman alansa asiantuntemuksesta. Kuraattoria ei käytettävissämme ole. Opiskelijahuoltoryhmä kokoontuu säännöllisesti, kerran kuukaudessa. Haasteena kuitenkin monien muiden lukioiden tapaan on se, että ryhmä toimii melko yksin. Opettajat eivät juuri tunne ryhmän toimintatapoja tai siellä käsiteltäviä asioita. Jaan Willbergin ym. (2006, 232) näkemyksen siitä, että tukijärjestelmään tarvitaan koko yhteisön panos.

Kokonaisvaltaisen, sekä erityisopetukseen (joka lukioissa usein käsitetään LUKI-opetukseksi tai pelkiksi –testeiksi) että psyko-sosiaaliseen tukemiseen perustuvan opiskelijan tukijärjestelmän kehittäminen on lukioympäristössä vielä suhteellisen tuore aihe. Muissa ja erilaisissa koulutusympäristöissä toimineena pidin kuitenkin sellaisen luomista myös lukioon positiivisesti kauaskantoisena hankkeena sekä opiskelijoiden hyvinvoinnin että yhteisön kehittymisen ja kilpailukykyisyyden kannalta erittäin merkityksellisenä.

Perusopetuksessa on kunnassamme meneillään kaksi hanketta tukevaa ja siihen kiinteästi linkittyvää projektia, jotka molemmat tähtäävät opiskelijoiden hyvinvoinnin ja yhteisön jäseniksi juurruttamisen edistämiseen ja tarjoavat mahdollisuuden yhteistyöhön. Sekä valtakunnallinen Oppilaanohjauksen kehittämishanke että erityiskasvatuksen Reilusti Rinnakkain – hanke ovat myös laajuudeltaan merkittäviä ja luovat mahdollisuuksia jatkumon muodostamiselle perusopetuksen ja lukion välillä.

Koska luki-vaikeudet Holopaisen & Savolaisen mukaan (2006b, 8) ovat nuoren elämässä laajemminkin riski ja koska luki-tyyppinen haaste ei saisi rajoittaa tai määritellä hänen uravalintaansa (Holopainen & Savolainen 2006a, 214), näkemykseni on, että koulutus- ja kasvatustyön perustehtävä on huolehtia opiskelijoista mahdollisimman hyvin, että he pärjäisivät elämässään ja yhteiskuntamme sekä työmarkkinoiden murroksessa niin hyvin kuin mahdollista. Tätä perustehtävää on tarpeen nostaa lukioissa esille, jotta ne voisivat vastata yhteiskuntamme vaatimuksiin aktiivisista kansalaistaidoista ja joustavasta, laajasta osaamisesta. Tämä on oleellista myös lukiokoulutuksen pienten yksiköiden säilymisen ja kilpailukyvyn kehittämisen kannalta.

Käsillä olevassa hanketyössäni kuvaan melko laajan ja kokonaisvaltaisuuteen pyrkivän tukijärjestelmän kehittämistä eri toimintoihin lukioympäristössä siihen vaiheeseen, jossa se kirjoitushetkellä on menossa. Esittelen työssäni myös suunnitelmaa siitä, miten järjestelmän rakentamista on tarkoitus jatkaa kuluvana lukuvuonna ja myöhempänä aikana.

2 TOIMINTAYMPÄRISTÖ

2.1 Opiskelijoiden tuen tarpeet

Tuen tarpeita on oppilaitoksessamme erilaisella opiskelijaryhmillä. Osittain tarpeet ovat yhtenäisiä, mutta osittain tarpeissa on ”ryhmäkohtaisia” painopistealueita. Lukiomme toimintaympäristö on moninainen, teemme tiiviistä yhteistyötä samassa yhteydessä toimivien urheiluvalmennustoimintojen sekä ammatillisen koulutusyksikön kanssa.

Vuosittain opiskelijoista löytyy luki- tai oppimishäiriöistä tai psyko-sosiaalisista vaikeuksista kärsiviä nuoria. Tuen tarpeita on myös urheiluvalmennuksessa olevilla opiskelijoilla, joilla ei urheilun vuoksi ole mahdollisuutta osallistua lähiopetukseen jatkuvasti.

Tukea tarvitsevat myös he, jotka kulkevat omia polkujaan, sekä opintojen nopeuttajat ja pidentäjät. Lisäksi tuen tarpeessa lukiossamme tarvitsevat ammatilli-

sen koulutuksen opiskelijat, jotka osallistuvat lukiokursseille yhteisissä oppiaineissaan. Heillä ei ole käsitystä toisen oppilaitoksen käytänteistä, säännöistä eikä vaatimuksista.

Holopaisen ja Savolaisen mukaan (2006a, 208) nuoren kielellisen pulmien toteutuminen riippuu selkeästi kehitysympäristön tuottamista kokemuksista ja opetuksesta. Tukijärjestelmän toimivuus on ensiarvoisen tärkeää myös siksi, että lukiossa ei voida yksilöllistää oppiaineita eikä laatia opiskelijalle henkilökohtaista opetuksen järjestämistä koskevaa suunnitelmaa. Opiskelijalle voidaan kylläkin laatia suunnitelma, jossa kuvataan yksilöllisten toimenpiteiden toteuttaminen, esimerkiksi silloin, kun opiskelu järjestetään osittain toisin kuin opetussuunnitelmassa määrätään tai jos oppimistilanteisiin tai kokeisiin rakennetaan erityisjärjestelyjä.

2.2 Olevan järjestelmän vahvuudet ja haasteet

Lukiomme perusvahvuutena voidaan pitää sitä, että kunnassamme on mahdollista toteuttaa opetusryhmiä pienelläkin opiskelijamäärällä. Opetuksen toteutuksen perusrakenne siis tukee opiskelijan hyvinvointia ja oppimista (Hartman & al. 2006, 13). Tällöin opettajalla jää kullekin oppijalle enemmän yksilöllistä aikaa ja kaikilla on mahdollisuus pyytää yksilöllisiä neuvoja opettajalta.

Myös kokonaisuudessaan oppilaitoksemme on pienehkö, jolloin kaikki tuntevat toisensa. Yhteisön käsiteltävissä oleva koko mahdollistaa niin opiskelijan hyvinvoinnin kuin oppimisen ongelmienkin muutosten huomaamisen helpommin kaikille toimijoille.

Vaikka toimintayksikön pieni koko on vahvuus, voi se toisaalta olla myös suuri haaste. Opettaja- ja kurssientarjontaresurssit ovat rajalliset ja voivat muodostua ongelmaksi moninaisten tarpeiden edessä. Luonnollisesti kodinomaisuus voi aiheuttaa myös paineita niissä nuorissa, jotka haluaisivat opiskella ”anonyymeinä”.

Järjestelmä on myös yhteisöä kuormittava ja haavoittuva, kun tekijöitä on vähän ja jokaisella opettajalla on paljon vastuullaan. Jos esimerkiksi opinto-ohjaus on

kokonaan yhden henkilön vastuulla, voi ohjaaja paineen alla jäädä yksin, ilman vertaistukea.

3 KEHITTÄMISTYÖN TAVOITTEET

Kehittämishankkeeni tarkoitus oli varmistaa opiskelijan tarvitseman tuen valmius ja saada lukio turvallisemmaksi paikaksi opiskella. Ajatuksenani oli luoda systeemi, jonka avulla kukaan ei jäisi ilman tarvitsemaansa tukea ja joka olisi jokaisen opetushenkilöstön jäsenen näkökulmasta selkeä sisältäen kunkin panoksen, tehtävät ja vastuun.

Tukijärjestelmän luominen edellytti tiettyjen toimintojen rakentamista alusta alkaen. Jotta systeemistä saataisiin toimiva kokonaisuus, näiden osien kehittäminen ja käyttöönotto oli välttämätöntä. Pyrin siihen, että myös olemassa olevat tukitoimet aktivoitiin ja koottiin yhteen, sillä esimerkiksi opettajilla on paljon tietoa siitä, mitä opiskelijoille kuuluu, mutta tieto on sirpaleista. Kuluvan syksyn tapahtumat omalta osaltaan vaativat hakemaan vastausta siihen, kuinka tunnistaa tuen tarve ja kuinka puuttua ajoissa.

Yhtenä tukijärjestelmän rakennusvälineenä oli, että työyhteisössä otettaisiin käyttöön uudet rutiinit tiedottamisessa: avoin keskustelu yhdessä sekä kahden kesken opiskelijoiden ja kollegojen kanssa, opiskelijahuoltokokoukset ja tiedonkulku opiskelijahuoltoryhmälle. Ryhmänohjaajan roolin vahvistaminen sekä aineenopettajan huomioiden hyödyntäminen kuuluivat hankkeen tavoitteisiin. Lisäksi uutena tukijärjestelmänkin osana aloitti opiskelijatutoreiden koulutus. Heidän roolinsa kehittäminen jatkuu varmasti vielä seuraavallekin lukuvuodelle. Opettajakunnalle toteutetaan arviointi uusien käytänteiden juurtumisesta ja niistä saadusta kokemuksista kevätlukukauden 2009 alkupuolella. Tuohon arviointiin aion sisällyttää myös itsearviointia.

Pidemmän aikavälin tavoitteena on opettajien lähestymis- ja puuttumistaitojen kehittämisen kautta parantaa arkista yhteyttä opiskelijoihin ja madaltaa opiskelijalle tuen vastaanottamisen kynnyistä, tuoda tuki heitä lähelle. Toiveeni on, että

jatkossa kenenkään oppimisvaikeuksista kärsivän hakijan ei tarvitsisi jättää haavetta lukio-opinnoista tuen puutteen vuoksi.

Opiskelijoiden kokemusta tuen tarjolla olosta ja turvallisuudentunteesta on tarkoitus mitata opiskelijakyselyinä kevästä 2009 alkaen. Kyselyn toteuttajina toimisivat mahdollisesti tutorit. Myöhemmin vastaavanlaisia kyselyjä olisi kurssiarviointien yhteydessä.

Yllä mainittujen arviointien pohjalta tarkoituksena on keväällä 2009 tarkentaa tukijärjestelmän yhteisiä tavoitteita opettajakunnan kanssa. Uskon, että tällainen luo mahdollisuuden kokonaisvaltaisuuden ja yhteisen vastuun kokemiseen sekä hyvään sitoutumiseen.

Hieman idealistinenkin ajatukseni on, että ajan myötä koko yhteisöön niin opiskelijoille kuin opettajillekin syntyisi tunnetta turvallisuudesta, jaetusta asiantuntijuudesta sekä voimaantumisesta, työnimusta. Päämääränä on, että tuen läsnäolo ja yhteisöllisyys normalisoituisivat osaksi arkea ja ongelmia rohjettaisiin ennaltaehkäistä. Ajan myötä tavoitetta kohti päästessä voimavaroja voi vapautua varsinaiseen tukemisen pedagogiseen kehittämiseen.

Kehittämishankkeen pidemmän aikavälin tavoitteena voisivat olla avoimesti ja luonnollisesti sujuva yhteys opiskelijoiden, huoltajien, opettajien, valmentajien, ja oppilashuoltohenkilöstön välillä sekä henkilöstön vähäisempi opiskelijahuollollinen työmäärä. Myös turvallisuutta oppilaitoksessa, koulutuksen laatua ja työni-
mua voitaisiin tässä tapauksessa pitää hankkeen tuotoksina. Näiden saavuttaminen näkysi todennäköisesti myös hakijoiden määrän kasvuna ja keskeyttämisten vähenemisenä.

4 OPISKELIJOIDEN TUKIJÄRJESTELMÄ

Hankkeen suunnittelu alkoi kevätlukukaudella 2008, sen jälkeen kun aihe oli noussut esille heidän kehittämisideoistaan. Lukio-opiskelijoiden tukitoimintojen suunnitelma syntyi kesän 2008 aikana, jolloin pohdin erilliset toiminnot sekä omina kokonaisuuksinaan että suhteessa toisiinsa. Elokuun alussa opettajat halusi-

vat lukuvuoden 2008-2009 suunnitelman yhdeksi toiminnan tavoitteeksi opiskelijan tukemisen ja yksilöllisen huomioimisen. Opiskelijoiden tukemisen suunnitelma otettiin käyttöön saman tien.

4.1 Tukijärjestelmän hahmottelu ja toteuttamisen vaihe

Opiskelijoidemme joukossa on maahanmuuttajanuoria, joille ei ole voitu järjestää kaikkea sitä tukea, jota nuori kaipaisi. Ylioppilastutkintolautakunnalta (Havana 2008) saamani tiedon mukaan myös yo-tutkintoon kohdistuu tällä hetkellä maahanmuuttajaopiskelijoiden tilanteeseen liittyviä muutospaineita ja –mahdollisuuksia. Opetusministeriöstä (Blom 2008) saamani tiedon mukaan kokemuksista kuuleminen on heille tärkeää, sillä maahanmuuttajien lukio-opintojen tukemisasiä on akuutti ja tutkinnonperusteisiin on tekeillä muutoksia. Annettujen ohjeiden mukaan tilasin erikoisjärjestellyt kokeet Ylioppilastutkintolautakunnalta. Emme kuitenkaan vielä saaneet käyttää erikoismateriaaleja, sillä opiskelijan testaus myöhästyi.

Suunnittelemani opiskelijan tukijärjestelmä on laaja ja käsittää monta erillistä muutosta oppilaitoksemme toiminnassa. Järjestelmä otettiin käyttöön heti koulun alettua elokuun 2008 puolivälissä ja se on käynnistynyt sujuvasti. Kuvaan alla kutakin käyttöönotetun järjestelmän osaa erikseen. Osat eivät ole tärkeysjärjestyksessä, vaan olen pyrkinyt kuvaamaan niitä tietynlaisena loogisena jatkumona. Esitän tukijärjestelmän osien toteuttamisen tämänhetkisen vaiheen, kokemukset sekä lopussa suunnitelman jatkokehittämistä varten.

4.2 Tutorointi

Tukijärjestelmää suunnitellessani lähtökohtani oli, että muutokseen tarvitaan koko yhteisö. Edes tuki ei voi toteutua yksinomaan ylhäältä alaspäin, vaan siihen tarvitaan myös vertaisia. Käyttöön oli tarkoitus saada kokonaisvaltainen osallistavan opiskelijahuollon malli (Laaksonen 2003, luento).

Tutorointia oli pohdittu käynnistettäväksi jo aiemmin, mutta resurssien puutteessa toteutus oli jäänyt. Vaikka opettajat pienessä yksikössä ovat helposti lähestyttäviä, puuttuu perinteisestä lukiokulttuurista tietynlainen opettajien ja opis-

kelijoiden välinen yhteys. Tutorointijärjestelmän luomisen lähtökohtana käytin Valkosen laaja-alaisen tutoroinnin näkemystä ja opiskelijoiden ottamista mukaan suunnitteluvaiheeseen.

Opiskelijatutoreiden koulutus käynnistyi syyslukukaudella 2008. Se toteutetaan lukion opinto-ohjauksen soveltavana kurssina, josta puolet on luokkatyökentelyä taustojen ja kirjallisten suunnitelmien työstämistä pienryhmissä. Kurssin kokoontumisten ajankohdat sovittiin siten, että ne ovat muiden oppituntien ulkopuolella, jolloin kenenkään tarvitse olla poissa muusta opetuksesta. Loput, noin 20 tuntia kurssista on tutorointitilanteiden toteuttamista, vertaistyötä.

Tutoreiden tehtävä ei ole pelkästään markkinointi ja tiedotus, vaan myös vertaisten (sekä aloittavien että opiskelukavereiden) tukeminen ja neuvonta. Tutoropiskelijat toimivat lukiota aloittavien opiskelijoiden vertaisohjaajina. He auttavat opiskelun käytännön asioissa ja helpottavat sopeutumista koulu yhteisöön. Tutorit ovat tarvittaessa myös jatkavien opiskelijoiden tukena.

Jukka Valkosen ajatuksia mukaillen tutoroinnin tavoitteiksi sovittiin seuraavat:

- Tutor-toiminta palvelee viime kädessä laajempia opiskelulle asetettavia tavoitteita, hyvien elämän eväiden ja korkean yleissivistyksen saavuttamista.
- Tutoroinnin tavoitteena on auttaa uutta opiskelijaa tutustumaan uuteen opiskeluyhteisöön, sopeutumaan uuteen opiskelu ympäristöön ja pääsemään alkuun opinnoissaan. Tarkoitus on, että tutoroitavasta tulee aktiivinen ja itseohjautuva.
- Tutor seuraa aktiivisesti ympäristönsä hyvinvointia ja puuttuu tai ohjaa eteenpäin ongelmissa.
- Kannustaminen ja hyvän ilmapiirin luominen tapahtuu luontevimmin muun toiminnan sivutuotteena.
- Tutorointi toimii myös oppilaitoksen esittelyn ja markkinoinnin näkökulmasta.
- Tutorointi tukee myös opettajien työtä. Tavoitteena on, että ryhmänohjaaja ja tutor muodostavat oppimista tukevan työparin. (Valkonen 2000).

Tutorkurssi tulee marraskuussa 2008 kirjallisen ja suunnitteluosuutensa päätös-
vaiheeseen. Sen kanssa osittain limittyen tutoreita on jo kolme kertaa pyydetty
esittelemään lukiokokemuksiaan kevään 2009 hakijakandidaateille. Tutoropiske-
lijat ovat olleet innokkaita kurssistaan sekä esittelytilaisuuksista. Kukaan opettaja
ei myöskään ole suhtautunut negatiivisesti tai kyseenalaistanut tutoreiden pois-
saoloon esittelytilaisuuksien aikana.

Tutor-kurssilla on jo pohdittu esimerkiksi läksypajan pitämistä uusille opiskelijoil-
le. Tällöin tutorit voisivat kertoa kokemuksistaan ja vinkeistään läksyjen tekoon ja
oppimiseen liittyen. Vertaistuki on tunnetusti tehokas tapa edistää nuorten kou-
lunkäyntiä.

Esittelyissä tutorit ovat pääosin saaneet luotua hyvän tunnelman ja luottamuksel-
lisen tilanteen niin, että kuulijat ovat rohjenneet esittää mieltään askarruttavia
kysymyksiä. Uskon tämän vaikuttavan positiivisesti myös ensi syksyn todellisu-
uteen siitä näkökulmasta, kuinka opiskelijat itse suhtautuvat tukijärjestelmiin. Voi
olettaa, ettei vuoden kuluttua ole enää hankalaa saada opiskelijoita luki-testeihin
tai yleensäkään puhumaan tuen tarpeistaan. Pidän myös todennäköisenä, että
jatkossa opettajilla on nykyistä enemmän yhteistyön tarpeita tutoreiden kanssa.

4.3 Aineenopettaja

Opettajan haasteellinen tehtävä tukijärjestelmässämme on arvioida kaikkien
opiskelijoiden tuotokset sellaisenaan, mutta kuitenkin huomioida opetuksessaan
jokainen opiskelija ja kiinnittää huomioita heidän tukitarpeisiinsa. Opettajan tulisi
siis opetuksessaan tarjota oppimisvaikeuksiselle mahdollisuuksia onnistumisiin.
(Willberg et al. 2006, 234). Pidän tarpeellisena, että pohdimme opettamisen
problematiikkaa hyvän oppimisen ja kannustavuuden näkökulmasta opettaja-
kunnan kanssa yhdessä (Härkönen & Pääkkönen 2003, 18).

Oma kiinnostukseni opettajan roolia kohtaan heräsi voimakkaana suorittaessani
erityisopettajaharjoittelua lukioiden erityisopettajan johdolla. Koska yhteisen eri-
tyisopettajan tehtävä oli uusi, ajauduimme keskusteluihin siitä, mitä erityisopetta-
jalta lukioissa edellytetään ja millaisia ennakko-odotuksia ja –luuloja hän työs-

sään kohtaa. Oli hyvin mielenkiintoista pohtia eri näkökulmista opettajan roolia erityisen tuen kannalta.

Lukioiden erityisopettaja piti lukuisia luentoja kaikkien lukioiden opetushenkilöstölle. Keskustelimme myös hänen luentojaan varten lukemistaan teoksista ja päädyimme keräämään listaa oleellisista asioista, joita opettaja voi tehdä oppimisvaikeuksien tukemiseksi ilman, että hänellä on erityisopettajan osaamista. Kirjoitimme muistiin seuraavan luettelon, jota hän jäi työstämään seuraavia luentojaan varten:

- olla pedagogi, kohdata jokaisen ryhmän jäsenen ja tehdä havaintoja
- pyrkiä ja kannustaa vuorovaikutukseen opetuksessaan, huomata passiiviset ja kysyä palautetta (ymmärtämisestä, etenemistavasta ja -nopeudesta sekä opetuksesta)
- miettiä erilaisia oppimistyyliä ja niille sopivia sovelluksia omassa opetusaineessaan > esitellä erilaisia opiskelutapoja (tai hahmottamistapoja) ja aineiston pilkkomismalleja opiskelijoille oppimisen tukemiseksi
- näyttää näistä konkreettisia esimerkkejä
- varmistaa opiskelijoiden mukana pysyminen hankalan ja /tai laajan opittavan aineksen yhteydessä; kysyminen, selittäminen ja ohjaaminen eri tavoin
- keskustella havainnoistaan opiskelijan ja erityisopettajan kanssa

Oleellisimpana aineenopettajan tehtävänä pidän kiinnittää huomiota muutoksiin opiskelijoiden oppimisessa tai muussa toiminnassa. Koska opettaja kurssimuotoisessa lukiossa yleensä tapaa opiskelijoita tiuhimpaan, on tarpeen, että hän kertoo havainnoistaan yhteisissä, jaksojen päätteeksi pidettävissä opiskelija-huoltokokouksissa. Parhaassa tapauksessa näin voidaan välttyä (opettajia ja) opiskelijaa turhauttavia sekä itsetuntoaan vahingoittavia kokemuksia vääristä tukinnoista ja kokeiluista. On erittäin vahingollista, mikäli opiskelijan vaikeuksia pidetään esimerkiksi käytöshäiriöinä. (Kilpua 2001, 62.)

Opiskelijahuoltokokouksissa on jo syksyn kuluessa toteutettu opettajien yhteistä asiantuntijuutta ja huomioiden kokoamista hyvin tuloksin. Tällä hetkellä opettajat tulevat kertomaan havainnoistaan. Opettajat ovat ottaneet tarjoutuneen roolin

vastaan ennakkoluulottomasti ja paneutuen, mikä luo vankan perustan jatkokehitystyöllemme.

Tulevaisuuden päämääränä on, että opetuksessa voitaisiin edetä kohti selkeämpää tavoitteiden asettelua (Kerola 2001, 67). Se edellyttää, että tavoitteiden saavuttamista myös arvioidaan jakson päättyessä. Tuolloin myös opiskelijoiden tulisi hallita omien tavoitteiden asettaminen ja saavuttamisen arviointi. Yksi mahdollinen työväline tähän olisi HOPS lukiolaiselle. Oppimishaasteisten opiskelijoiden sijaan sen voisivat tehdä kaikki.

Opetuksen yhteydessä tärkeää on opiskelijan heikkojen kohtien tukeminen vahvuuksien kautta sekä pyrkiä järjestämään onnistumisen kokemuksia (Hintikka 2007 sekä Latva, 70, 74). Lisäksi oppimistyylyt olisi hyvä ottaa huomioon oppimistilanteissa. Opetuksessa tulisi myös huomioida, että lukioissa yleisimmin käytetty auditiivinen opetuskanava on monesti oppimisvaikeuksisilla hatara (Kerola 2001, 87). Mahdollisimman monien ”muististahakupolkujen” tai hakukoordinaattien tarjoaminen opetuksessa auttaa opiskelijaa myös hahmottamaan, mihin kaikkeen uusi, opetettava aines liittyy. Opiskelijan tulee näiden ohella oppia luottamaan itseensä ja kokea onnistumista, jolloin tähdätään siihen, että ajan myötä häntä autetaan mahdollisimman vähän (Latva 2001, 241).

4.4 Opiskelijahuoltokokous

Opiskelijahuoltokokous toteuttaa osaltaan strukturoidun opetuksen periaatteita (Latva 2001, 50). Vaikkei kokouksia lukiossamme toistaiseksi ole laajennettu koskemaan vanhempia, kutsutaan paikalle kuitenkin koko opetushenkilöstö sekä valmentajat. Opiskelijahuoltokokouksen rooli on koota yhteistä tietoa siitä, mitä opiskelijoille opinnoissaan kuuluu.

Kokous pidetään tavanomaisena viikkokokousaikana, kunkin jakson päätteeksi ja juuri ennen opiskelijahuoltoryhmän tapaamista. Tällöin opettajien tai valmentajien esiin nostama huoli voidaan pikaisesti ottaa käsittelyyn opiskelijahuoltoryhmän moniammatillisella foorumilla. Taustalla on ajatus oppilaitoksesta systeemisenä kokonaisuutena, jossa muutoksen aikaansaamiseksi on vaikutettava eri osasysteemien kautta. Systeemisen, eri toimijoiden konsultaation hyödyntä-

minen välttää myös liian aikaista ja rajattua ongelman määrittelemistä. (Laaksonen 2003, luento.)

Ennen ensimmäistä opiskelijahuoltokokousta opettajilla oli epävarmuutta siitä, mitä asioita kokouksessa keskustellaan, mitä voidaan ottaa esille ja kuinka niistä puhua. Kokouksen alussa tehtiin selviksi kaikkia koskevat säännöt sekä vaitioloista että koulutuksen toteuttajan vastuusta. Juuri sattunut Kauhajoen tragedia toi tilaisuuteen erityistä sisältöä ja merkitystä.

Opettajat suhtautuivat opiskelijahuoltokokoukseen omistautuen, ja sille varattu aika osoittautui liian lyhyeksi. Yhdessä jaettiin tärkeitä havaintoja opiskelijoista, joita koskeva huoli oli herännyt useammalla toimijalla. Eri yhteyksissä tehdyistä huomioista keskusteltiin ja lopuksi päätettiin toimista ja toimijoista. Sovittiin myös, mihin seikkoihin halutaan opiskelijahuoltoryhmän kommentteja tai toimia.

4.5 Ryhmänohjaaja

Menneenä kesänä valmistelin ryhmänohjaukseen käsikirjan, jossa sen asema opiskelijan tukijärjestelmässä kuvataan. Ryhmänohjauksen kokonaisuuteen pyrin huomioimaan olemassa olevia rakenteita täydentäen niitä tarvittavilla toiminnoilla. Kevään aikana keskustelin opettajien kanssa ryhmänohjauksen toimivuudesta tukijärjestelmänä ja siihen kaivattavista muutoksista. Tärkeimpänä seikkana opettajat nimesivät ajan järjestämisen ryhmänohjaukselle. Sen myötä toivottiin myös ryhmänohjauksen aseman kohenemista lukiossamme.

Ehdotuksen pohjalta aloin suunnitella kurssitarjotinta keväällä. Järjestin ryhmänohjaukselle oman viikoittaisen paikkansa kurssitarjottimella, jolloin sen toteuttaminen ei enää vähennä opiskelijoiden ruokailu- tai taukoaikaa.

Syyslukukauden alusta käyttöön otetun uuden suunnitelman mukaan ryhmänohjaus on osa lukiomme opiskelijahuoltoa. Sen tavoitteena on:

- Opintojen etenemisen ja seurannan tehostaminen
- Varhainen reagointi myös opiskelijan muihin ongelmiin
- Oppilashuollon kehittyminen

- Yhteinen vastuu > Oppilastuntemuksen ja ilmapiirin paraneminen
- Opettajan työn helpottuminen, apua ongelmatilanteisiin
- Lukion parempi "tulos"

Ryhmänohjaaja on ryhmänsä lähiohjaaja, joka seuraa ryhmänsä opiskelijoiden opintojen sujumista, kurssikertymää ja opiskelumotivaatiota. Hän toimii ongelmia ennaltaehkäisevässä roolissa. Tavoitteena on puuttua ajoissa opiskelijoiden poissaoloihin, käyttäytymisessä tai opintomenestyksessä tapahtuneisiin muutoksiin ja opiskeluvaikeuksiin. Myös koulunkäyntiin vaikuttavat ongelmat vapaaajalla (mm. sosiaaliset vaikeudet, päihteet) antavat aiheita puuttumiseen.

Sen lisäksi, että ryhmänohjaaja tiedottaa omaa ryhmäänsä ajankohtaisista asioista ja pitää ryhmälleen säännöllisiä ryhmänohjaustuokioita, hän nykyisessä järjestelmässä käy kaikkien ryhmänsä opiskelijoiden kanssa henkilökohtaisen keskustelun vähintään kerran lukuvuodessa. Ryhmänohjaajalla on hyvä mahdollisuus havaita opiskelijalla mahdollisesti olevia pulmia. Tukemisen onnistumisen kannalta on ensiarvoisen tärkeää, että tuentarve huomataan mahdollisimman alkuvaiheessa. (Jokinen 2006,15). Ryhmänohjaajan velvollisuutena on tiedottaa havainnoistaan viimeistään oppilashuoltokokouksessa, kunkin jakson päätteeksi.

Opiskelijan edistymistä, opintoja ja poissaoloja seurannassa pyritään jatkossa tehokkaammin hyödyntämään internet-pohjaista hallinto-ohjelmaa. Se mahdollistaisi myös vanhempien tiedonsaannin nykyistä sujuvammin. Ryhmänohjaaja vastaa yhteydenpidosta oman ryhmänsä opiskelijoiden huoltajiin.

Lukio-opintojen alkuvaiheessa ryhmänohjauksessa pääpaino on ryhmäytymisessä. Jokisen (2006, 22) tavoin pidän ryhmäytymistä erittäin merkittävänä pohjana tulosten saavuttamiselle, olipa kyseessä ns. tavanomainen oppiminen tai etenkin erityisissä haasteissa kehittyminen. Turvallisen, opiskelua tukevan ja luottamuksellisen ilmapiirin kehittyminen on tärkeää, jotta opiskelijat pystyisivät näkemään itsensä oppijana mahdollisimman realistisesti ja kehittämään avoimesti, jopa yhdessä sopivimpia oppimisen tapoja (Vrt. Willberg et al. 2006, 246-248). Syksyn aluksi ryhmänohjaajat järjestivät ryhmälleen toimintapäivän lukion ulkopuolella. Ryhmien hengestä on tullut myönteistä palautetta usealta opettajalta.

Ryhmänohjaajan kanssa kiinteässä yhteistyössä toimivat rehtori, opinto-ohjaaja, aineenopettajat sekä muu oppilashuoltohenkilöstö. Yhteistyön tarkoituksena on opiskelijan ohella tukea myös ryhmänohjaajien ja opettajien työtä. Myös tutorit toimivat ryhmänohjaajan kanssa yhteistyössä, erityisesti lukuvuoden alussa uusia opiskelijoita perehdyttäessään ja ryhmäyttäessään.

Koska ohjaajuuden kokonaisuus oli uusi, se herätti ryhmänohjaajissa huolta. Ryhmänohjaajan tehtävistä on koottuna myös muistilista. Loin ryhmänohjaajille tukimateriaalia (perehdytys, alkukeskustelu- ja seurantalomakkeet, ks. esim. liite 1) käyttöön ja omiin tarpeisiin muokattavaksi toiminnan aloitusta varten.

4.6 Valmentajat

Urheilijaopiskelijoille valmentajien rooli on hyvin merkittävä. Kun opiskelijat 15-16 –vuotiaina muuttavat kotoaan asuntolaan, ovat valmentajat heille monessa tapauksessa lähimmät aikuiset etenkin kilpailu- ja valmennusleirimatkoilla.

Valmentajien osuus opiskelijoiden tukijärjestelmässä on opiskelijan poissaoloasioista huolehtiminen ja ajan varaaminen koulutehtäviä varten leiri- ja kilpailumatkojen aikana. Valmentajien oleellinen tehtävä on lisäksi osallistua opiskelija-huoltokokouksiin ja tuoda omat huomionsa yhteiselle foorumille.

Opiskelijahuoltokokouksissa olemme jo menestyksellisesti toteuttaneet opettajien ja valmentajien yhteistä asiantuntijuutta hyvin tuloksin. Opettajien lisäksi myös valmentajat kertovat opiskelijoita koskevista havainnoistaan ja huolistaan myös suoraan rehtorille. Tällöin yhteinen tapaaminen opiskelijan kanssa on luontevaa järjestää.

4.7 Ammatillisen yhteistyöyksikön vastuuopettaja

Samassa kiinteistössä oppilaitoksemme kanssa toimii myös yhteistyökumppanimme, ammatillisen koulutuksen yksikkö. Ammatillisen koulutuksen opiskelijat ovat osan lukuvuodesta mukana lukion opetuksessa, sillä yhteiset opinnot hyväksiluetaan heille lukion kursseista. Vaikka erillinen hallinto ja talous usein ovat

haasteenamme uudistusten toteuttamisessa, olemme yhteistyöhömmä liittyyen todenneet edes osittaisen yhteisen opiskelijan tuen oleelliseksi.

Tällä hetkellä ammatillinen vastuopettaja tulee mahdollisuuksiensa mukaan lukion opettajien kokouksiin ja saa näin käsityksen siitä, mitä ja miten lukiossa toimitaan. Hän saa myös suoraa palautetta opiskelijoidensa etenemisestä ja haasteista heitä opettaneilta lukion aineenopettajilta.

Pian toteutamme myös ensimmäisen yhteisen HOKJS-keskustelun, kun erälle ammatillisen koulutuksen opiskelijalle käynnistetään HOJKS-prosessi. Vaikka se ei yksilöllistämisen osalta koskekaan lukio-opetusta, pohdimme yhdessä, mitä voimme tehdä.

Edessämme on mielenkiintoisia aikoja myös siinä mielessä, kuinka kehitämme opiskelijoiden opiskelu- ja erilaisuuden ymmärtämisen taitoja. Heidän opintopolkunsu kulkee kautta kahden erilaisen toimintakulttuurin ja tavoite- ja sääntöjärjestelmän – tämä pitäisi ennakolta huomioida välittömästi uusien opiskelijoiden rekrytoinnin jälkeen. Äärimmäisen tärkeää yhteistyössämme on, että opiskelijat rohkenevat aktiivisesti selvittää ja hoitaa opintoasioitaan, oppimishaasteitaan tai ongelmiaan.

4.8 Opinto-ohjaaja

Opinto-ohjaajan rooli on perinteisesti lukiossa ollut kaiken kattava. Siitä, mitä hänen toimenkuvaansa kuuluu, liikkuu monenlaisia hurjakin kertomuksia. Lukioympäristössä opinto-ohjaajalla on monesti päävastuu myös tukitoimien kokonaisuudesta. (Jokinen 2006, 22-23; Mehtäläinen 2005, 59).

Opinto-ohjaajalla on muita opettajia parempi mahdollisuus kohdata opiskelijoita koko opiskeluajan ja kahden kesken. He myös joutuvat työssään ottamaan puheeksi asioita, joita aineenopettajan voi olla vaikeaa kohdata. Ehkä osittain näistä syistä opinto-ohjaajat tekevät jopa luki-seulatestejä tai pitävät LUKI-kursseja. (Jokinen 2006, 20). Opinto-ohjaajat ovat yleensä hyvin perehtyneitä oppimiseen liittyviin seikkoihin, kuten oppimistyyliin, -strategioihin, havainnointikanaviin ja opetuksen erilaisiin toteuttamistapoihin.

Tärkeää on, että myös omassa oppilaitoksessamme opinto-ohjaaja on tarkoin perehtynyt tukijärjestelmään ja jonkin verran myös erityisen tuen käytänteisiin ja menetelmiin. Tällä hetkellä ohjaajuutta on aiempaan verrattuna jaettu, mikä tarjoaa myös opinto-ohjausta tekeville mahdollisuuden yhteiseen asiantuntijuuteen. Erityisopetukseen liittyen on todennäköistä, että perusopetuksen erityisopettajan konsultaatiomahdollisuus ja rehtorin aiheeseen perehtyneisyys jakavat omassa lukiossamme vastuun opinto-ohjaajalta toisaalle. Yhteistyö tukitoimijoiden kesken on äärimmäisen tärkeää (mm. Hartman 2006, 13).

4.9 Rehtori

Lukiomme tapauksessa opiskelijoiden tukisysteemin kehittäminen lähti liikkeelle rehtorin suunnittelusta. Vaikka erityisopettajakoulutukseen liittyy kehittämishanke, en pidä omaa aloitettani hankkeen perimmäisenä motiivina. Tein muistiinpanoja opettajien huomioista ja kevään suunnittelupäivänä opiskelijoista huolehtiminen tuli esille lukiomme nelikenttäanalyysin mahdollisuus-osiossa. Koen tehtäväkseni toimia mahdollistajana, innostajana ja uusien asioiden äärelle saattajana. Rehtorin on huolehdittava säädösten ja tasapuolisuuden toteutumisesta. Erityiseen tukeen liittyen toimin järjestelmän kehittäjänä, roolini poikkeaa totutusta, sillä osallistun myös tuen toteuttamiseen.

Aloitin työni muodostamalla hallinnolliset elementit tukijärjestelmää tukeviksi. Selvitin käytössämme olevan asiantuntijuuden ja tein sopimuksen yläkoulun erityisopettajan – jolla on myös pätevyys toimia lukion erityisopettajana – työajan käytöstä lukuvuodelle 2008-2009. Koska Kerolan (2001) lailla pidän rakenteiden selkeyttä varsinkin tukijärjestelmän ja erityisopetussysteemin kyseessä ollessa oleellisen tärkeänä tulosten saavuttamisen edellytyksenä, suunnittelin järjestelmän niin valmiiksi kuin mahdollista meneillään olevaa kokeiluvuotta varten.

Toiminta sisälsi riskin, sillä alussa opettajien konsultointi ja yhdessä suunnitteleamalla sitouttaminen jäivät puuttumaan (Kerola 2001, 44). Mainitut kehittämistoimet toteutetaan kevätlukukauden arvioinnin yhteydessä. Tuolloin tarkistamme, millaisia kokemuksia järjestelmästä on saatu ja miten sitä kannattaisi muuttaa.

Kehittämisen jälkeen voimme suunnitelmallisemmin ottaa tukityöhön mukaan itse aktivoitavat opiskelijat sekä heidän vanhempansa (Latva 2001, 48).

Muokkasin opiskelijan taustatietolomakkeen (liite 2) uusiksi siten, että tällä hetkellä siinä tulee esille myös aiemmassa oppimishistoriassa ilmennyt tuen tarve. Kesän 2008 aikana lomake otettiin käyttöön ja opiskelijat ovat kuvanneet siihen oppimishaasteitaan hyvin.

Syyslukukauden 2008 alussa pidettiin opettajille, lähinnä ryhmänohjaajille tietois-ku lukiolaisiakin koskettavista oppimisvaikeuksista ja mahdollisuuksista saada niihin tukea oppilaitoksessamme. Tietoa oli tarkoitus välittää myös opiskelijoille, jotta he saisivat käsityksen luki-testauksesta ja sen suomista mahdollisuuksistaan.

Haasteena on tiedotuksen toteuttaminen jatkossa opettajille laajempaan. Samoin opiskelijoille on tarpeen kertoa aiheesta perinpohjaisemmin ja voimakkaammin ennakkoluuloja hälventäen, sillä ainoastaan uusista opiskelijoista löytyi tulijoita testeihin. Opettajien käsitysten mukaan tarvetta olisi ollut vanhempienkin opiskelijoiden joukossa. Lukuvuonna 2009-2010 todennäköisimmin yksinkertaisesti *kutsumme* testeihin ne, joiden oppimiseen liittyen huomioita on tehty.

Kokonaisuutta kehittäessään rehtorin tulisi toimia elämyksellisyyden ja hengen ylläpitäjänä, mallina muille (Kerola 2001, 88). Toivon luominen uuden haasteen edessä on ratkaisevan tärkeää niin tukijärjestelmän kehittymisen kuin opiskelijoiden uskon omaan itseensä rakentumisen kannalta.

4.10 Opiskelijahuoltoryhmä

Opiskelijahuoltoryhmän lukiossamme muodostavat terveydenhoitaja, lääkäri, sosiaalipuolen psykologi, opinto-ohjaaja sekä rehtori. Ryhmä käsittelee opiskelijoiden haasteita moniammatillisesti ja sopii toimenpiteet kussakin tapauksessa. Neuvonta ja tuki kohdistuu pääasiassa opiskelijoihin, mutta vähitellen myös opettajiin. Opettajakunnalle, opiskelijoille ja vanhemmille tiedotetaan ennalta opiskelijahuoltoryhmän toimintaperiaatteista ja –käytännöistä.

Opiskelijahuoltoryhmän toiminta on luottamuksellista ja siinä on otettava huomioon se, mitä tietojen saannista ja salassapidosta eri laeissa säädetään. Säädösten taakse ei kuitenkaan opiskelijahuoltotyössä saa piiloutua. Opiskelijalla ja/tai hänen huoltajillaan tulee olla mahdollisuus tarkastaa itseään koskevat, ryhmän työskentelyssä käytetyt, mahdollisesti kirjoitetut tiedot.

Yksittäisten opiskelijoiden asioiden käsittelyssä toimitaan tarvittaessa yhteistyössä opiskelijan ja huoltajien/vanhempien kanssa. Tähän mennessä ryhmässä ei ole ollut mukana itse opiskelijoita eikä liioin heidän vanhempiaan. Opiskelijahuoltoryhmän tavoitteena on tarvittaessa olla opettajan, opiskelijan ja huoltajien tukena, kun etsitään keinoja opiskelijan auttamiseksi. Tavoite koko laajuudessaan on ryhmän kehittämiskohteena.

Opiskelijahuoltoryhmän rooli on parhaillaan jäsentymässä uudelleen. Systemisen toimintamallin mukainen (Laaksonen 2003) aktiivisen yhteistyötoimijan ote, eri osapuolien yhteinen asiantuntijuus sekä eri näkökulmien huomioiminen vaativat harjaannusta. Kerran kuussa kokoontuva opiskelijahuoltoryhmämme on syyslukukauden aikana kokoontunut kaksi kertaa. Jälkimmäinen toteutui henkilöstön opiskelijahuoltokokouksen jälkeen ja kirvoitti runsaasti keskustelua muun muassa puuttumisen ja tukemisen mahdollisuuksista. Opiskelijoita koskevista toimenpiteistä vastuuhenkilöineen sovittiin. Pohdittiin myös opiskelijoiden vaikeuksien taustaa, ennustetta sekä vaihtoehtoja tilanteisiin vaikuttamisessa.

4.11 Erityisopetus ja erityisopettaja

Erityisopetus ei yksin voi muodostaa oppijan tukijärjestelmää muissakaan oppilaitosmuodoissa, mutta varsinkin lukiokoulutuksessa sen mahdollisuus avun tarjoamiseen on melko rajattu. Kaikkien lukio-opintoja suorittavien on opiskeltava saman opetussuunnitelman mukaan ja saavutettava eri oppiaineissa samat tavoitteet, jolloin opetusta ei voida mukauttaa.

Valtakunnallisessa Lukion opetussuunnitelman perusteissa (2003) kuitenkin painotetaan sitä, että erityisen tuen tarkoituksena on auttaa ja tukea opiskelijaa siten, että hänellä on tasavertaiset mahdollisuudet suorittaa lukio-opintonsa. Eriyistä tukea tulee antaa sellaisille opiskelijoille, jotka ovat tilapäisesti jääneet jäl-

keen opinnoissaan tai joiden opiskelun edellytykset ovat heikentyneet vamman, sairauden tai toimintavajavuuden vuoksi. Lisäksi erityisen tuen piiriin kuuluvat opiskelijat, jotka tarvitsevat psyykkistä tai sosiaalista tukea. Tuen tarve voi siis perustua muun muassa mielenterveyteen, sosiaaliseen sopeutumattomuuteen tai elämäntilanteeseen liittyviin ongelmiin.

Opetussuunnitelman lisäksi lukiolaki (629/1998 13 §, muutettu lailla 478/2003) toteaa, että erityistä tukea tarvitsevien opiskelijoiden opiskelu voidaan järjestää osittain toisin kuin lukiolaissa ja -asetuksessa ja lukion opetussuunnitelmassa määrätään. Opiskelija voidaan vapauttaa jonkin oppiaineen opiskelusta. Tällöin hänen on valittava vapautuksen tilalle muita opintoja niin, että säädetty kurssien vähimmäismäärä täyttyy.

Lukiolaissa veloitetaan myös, että 13 §:ssä tarkoitetut oppimistilanteet ja kokeet tulee järjestää opiskelijan yksilölliset tarpeet huomioiden. Siinä todetaan, että opiskelijan oppimisvaikeuksien tunnistamisen jälkeen tukitoimien suunnittelu ja toteuttaminen on aloitettava välittömästi. Samalla on otettava myös huomioon se, mitä tietoja opiskelijan suoriutumisesta opinnoissaan ja tuen tarpeesta on saatu perusopetuksen aikana.

Erityisen tuen jatkuvuuden turvaamiseksi oppilaitoksessamme on perusopetuksen kanssa sovittu, että tieto opiskelijan tuen tarpeesta siirtyy lukioon. Myös perusopetuksen opinto-ohjaaja osallistuu aktiivisena tukitarpeiden tuntijana uusia lukion aloittajia koskevaan palaveriin.

Opiskeluun vaikuttaviin vaikeuksiin puututaan välittömästi, kun ne on havaittu. Opiskelija voi saada erityisopetusta, opiskelijahuollon palveluita tai hänet voidaan tarvittaessa ohjata käyttämään koulun ulkopuolisia palveluita.

Erityistä tukea tarvitsevan opiskelijan opetus toteutetaan opetuksellisin, ohjauksellisin ja tarvittaessa opiskelijahuollollisin toimin. Opetusta pyritään jäsentämään opiskelijan lähtökohdista käsin niin, että toimenpiteet tukevat opiskelijan omien resurssien käyttöön ottamista. Tilapäisesti opinnoissa jälkeen jääneille järjestetään tukiovetusta ja esimerkiksi urheiluvalmennuksessa oleville toteutetaan myös ryhmätukiovetusta.

Erityistä tukea tarvitsevan opiskelijan oppimistilanteet ja kokeet pyritään järjestämään niin, että opiskelijan yksilölliset tarpeet otetaan huomioon. Jatkossa opiskelijalle laaditaan yksilöllinen opiskelusuunnitelma, johon kurssisuunnittelun ohella kirjataan, miten hänen tukitoimensa koulussa järjestetään. Suunnitelman laatimista koordinoi koulun opiskelijahuoltoryhmä, ja sitä toteuttavat opiskelija sekä kaikki häntä opettavat opettajat.

Lukiossamme erityisopettaja on pääasiassa pedagogisen tuen asiantuntija, ei eri oppiaineiden erityisosaaja (vrt. Willberg et al. 2006, 233). Erityisopetusta toteutetaan toistaiseksi yksilöopetuksena. Perustavoitteena erityisopetuksessa on opiskelijan oman oppimistyylin ja oppimisen ilon löytäminen, itsetunnon vahvistaminen sekä yhteistyö aineenopettajien kanssa luki-haasteita ratkottaessa. Kun opiskelija oppii itselleen parhaimman oppimistavan, hän voi osittain kompensoida luki-pulmiaan (Willberg et al. 2006, 234). Jatkossa harkitaankin erityisopettajan pitämän LUE-kurssin tarvetta ja tarjoamista.

Luki-seulatestiä tai –kartoitusta ei lukiossamme pidetä kaikille. Pikemminkin pyritään tehokkaaseen perusopetuksesta saatavan tiedon hyödyntämiseen ja opettajien tekemien havaintojen kokoamiseen ensimmäisen lukiojakson lopussa. Seulan sijaan kutsutaan tarkempaan, soveltuvista osista koostuvaan luki-kartoituksiin (Kurvinen 2006, 253-254) sekä itse siihen haluavat että opettajissa huolta herättäneet opiskelijat. Kartoitus sisältää myös itsearviointia.

Erityisopettajan arvioima keskivaikea lukivaikeus mahdollistaa opiskelijalle erityisjärjestelyjen toteuttamisen lukioaikana. Erityisjärjestelyt suunnitellaan moniammatillisena yhteistyönä yhdessä opiskelijan ja tarvittaessa hänen huoltajien kanssa. Lukiossamme on jo kokemusta yksittäistapauksesta aiemmalta lukuvuodelta, mikä toimii erinomaisena kehittymisen pohjana.

Erityisopettajan johdolla ja opettajilta ensimmäisen jakson perusteella tulleen palautteen pohjalta pidimme lukikartoituksen niille opiskelijoille, joilla joko oli havaittu jotakin kysymyksiä herättävää tai jotka itse toivoivat pääsevänsä selvyyksiin. Kartoitus toteutettiin ensimmäisen ja toisen jakson taitteessa, jotta tukitoimia suunnittelu ehdittiin käynnistää koko lukuvuotta ajatellen ajoissa. Tällä hetkellä

näyttää siltä, että erityisopettaja tekee vielä tarkempia arviointeja kahdelle niitä tarvitsevalle opiskelijalle. Tarvittaessa opiskelijalle tehdään yksilöllinen suunnitelma siitä, miten erityisen tuen tarve otetaan hänen kohdallaan huomioon käytännön opiskelussa. Ehkäpä sitä rakentaessa tulemme luoneeksi uuden toimintakulttuurin myös opiskelijahuoltoryhmän työskentelyyn!

4.12 Yhteistyö kotien kanssa

Kokonaisvaltaisen, systeemisen (vrt. Laaksonen) opiskelijan tukijärjestelmän merkittävänä osana tulee olla vanhempien kanssa tehtävä yhteistyö. Lukiosamme toteutetaan lukuvuoden aikana yhteensä neljä vanhempaintilaisuutta. Niiden lisäksi vanhempiin ollaan säännöllisesti yhteydessä, tosin kirjallisesti.

Ensimmäisenä syyslukukauden 2008 kynnyksellä pidettiin keskustelutilaisuus urheilijaopiskelijoiden vanhemmille. Tilaisuus on heille hyvin tärkeä, sillä uusien urheilijaopiskelijoiden vanhemmat tapaavat opetushenkilöstöä ensimmäistä kertaa, ennen kuin jättävät nuoren asuntolaan, kauas kotipaikkakunnasta. Psykososiaalisesti tilanne tuolloin on sekä nuorille että vanhemmille haavoittuva. Tilaisuuden tärkein merkitys on luoda luottamuksellinen suhde opetushenkilöstön ja vanhempien välille.

Seuraavaksi syksyllä toteutettiin uusien opiskelijoiden vanhempainilta. Sen malli rakennettiin samoin kuin laajan yleissivistyksenkin, eri näkökulmia yhteistyöhön hyödyntäen. Tästä johtuen vanhempainillan teemana oli opiskelijan itsenäistymisen, hyvinvoinnin ja hyvän elämän yhteinen tukeminen. (Valde 2000, 117-119). Illan tiedotusosuus toteutettiin tutoreiden ajatuksen pohjalta tutustumista edistävänä tietokilpailuna ja sen jälkeen eteneminen yhteisesti keskustellen oli helppoa.

Joka toisen lukiojakson jälkeen urheilijaopiskelijoiden vanhemmille kerätään kaikilta opettajilta palaute opintojen etenemisestä ja niistä havainnoista, joita kurssien yhteydessä on tehty. Palautteeseen opettajat suhtautuvat paneutuen ja vanhemmat pitävät sitä oleellisen merkittävänä. Kirjallinen raportti, jaksotodistus, lähtee muiden opiskelijoiden koteihin joka jakson jälkeen. Täysi-ikäiset opiskelijat tosin huolehtivat todistuksensa esittämisestä omavastuisesti.

Kevätlukukaudella 2009 järjestämme vanhempainillan niiden opiskelijoiden vanhemmille, jotka suunnittelevat ylioppilaskokeisiin osallistumista ko. vuonna. Tavoitteena on muuttaa myös kevätlukukauden vanhempainiltaa toiminnallisemmaksi ja keskustelevammaksi, jotta yhteistyöhön tulisi luontevuutta ja kynnys yhteydenottoihin madaltuisi.

Kaikissa vanhempainilaisuuksissa opiskelijan tukijärjestelmää avataan vanhemmille ja muun muassa erityisopetuksen toimintaa lukioissa normalisoidaan ja arkipäiväistetään esimerkein. Tulevaisuudessa on erittäin tarpeellista saada vanhemmat mukaan opiskelijoiden tuen toteuttamisen verkostotyöhön. Esimerkiksi opiskelijahuoltoryhmän toiminnassa heillä tulisi olla selkeä ja luonnollinen asiantuntijarooli. (Hongisto 2000, 106.)

4.13 Nivelvaihe, yhteistyö perusopetuksen kanssa

Koska nivelvaiheen yhteistyö on nuoren ongelmien vähentämisen kannalta olennaisen tärkeää (Hartman et al. 2006, 13), sovimme jo kevään 2008 aikana, että pidämme kesän kynnyksellä kokouksen, jossa käymme läpi lukioon siirtyvät opiskelijat ja heidän mahdolliset tuen tarpeensa. Tuo tapaaminen toteutui toukokuun lopussa, mukana siinä olivat yläkoulun opinto-ohjaaja ja erityisopettaja sekä lukion opinto-ohjaaja ja rehtori. Jatkossa mukaan pyydetään myös tulevien lukioryhmien ryhmänohjaajat.

Lukio-opiskeluun liittyvä tiedottaminen ja tulevien lukiolaisten opiskelutavan muutokseen valmentaminen aloitetaan jo yläkoulun kahdeksannelta luokalta. Keväällä 2008 opinto-ohjaaja ja rehtori kävivät ensimmäisen kerran yläkouluryhmissä vastaamassa nuorten kysymyksiin, kun he ensi kertoja pohtivat koulutusvalintaansa.

Syyslukukaudella 2008 yhdeksänsien luokkien oppilaat kutsuttiin ryhmittäin lukiolle perehdytystilaisuuteen, jonka vetivät tutorit ja rehtori yhdessä. Tilaisuuden tarkoitus oli luoda kynnys kysymyksille ja molemminpuoliselle juttelulle mahdollisimman matalaksi. Myöhemmin syksyllä oppilaskunnan hallitus järjestää yhdessä tutoreiden ja yläkoulun oppilaanohjaajan kanssa lukiokursseihin tutustumisvii-

kot, joiden aikana yhdeksäsluokkalaiset voivat osallistua suunnitellusta ”kurssi-tarjottimesta” erikseen valitsemilleen oppitunneille lukiossa. Tällä pyritään perus- ja toisen asteen välisen eron pienentämiseen ja opiskelutilanteisiin (vaatimuksi-neen) kohdistuvan jännityksen hälventämiseen.

Vuosittaiseksi tavoitteeksi otetaan myös jonkinlaisen yhteisen tilaisuuden järjes-täminen tai vähintään yhdessä sellaiseen osallistuminen. Ensi keväänä järjes-tämme yhdessä melko laajamittaisen konsertin yhdessä yläkoulun ja lähialu- eemme muiden lukioden ja yläkoulujen kanssa. Toivon tällaisen purkavan vielä osittain vaikuttavia ennakkoluuloja kouluasteiden väliltä.

5 POHDINTA JA KEHITTÄMISTYÖN JATKAMINEN

Opiskelijoiden tukemisen järjestelmässä on lukiossamme vielä haastetta ja te- kemätöntä työtä. Aloitettu työ osoittaa, että opiskelijan tukeminen vaatii opettajal- ta paljon. Työ on myös opettanut, että tukea on myös erittäin vaikea toteuttaa yksin.

Asiaa kuitenkin mielestäni suuresti helpottaa asian saama myönteinen noste, toimijat – niin opettajat, valmentajat kuin opiskelijatkin – ovat pääosin antautu- neet tukemisen kehittämiseksi tosissaan. Kuvailen alla kohta kohdalta toimin- taympäristömme kehittämishaasteita.

Ohjaajat ovat esittäneet toiveen jakaa tehtävät tarkemmin ryhmäohjauksen ja opinto-ohjauksen välillä, ettei päällekkäisyyttä esiinny. Opiskelijalle voitaisiin yhteistyössä tehdä yksilöllinen suunnitelma siitä, miten erityisen tuen tarve ote- taan hänen kohdallaan huomioon käytännön opiskelussa. Esitys osoittaa opetta- jien aktiivisen kehittämisotteen. Jatkossa pyrkimyksenä on seurata erityisen tuen suunnitelmien vaikuttavuutta.

Ryhmätukiopetusta tukiopetuksessa on jo menestyksellisesti toteutettu. Tarkoi- tus on testata sen toimivuutta myös virtuaaliluokassa, jonka kautta tukiopetus- tuokioita voidaan antaa myös urheilijaopiskelijoiden leiri- ja kilpailumatkojen ai- kana vastaanotettavaksi missä tahansa maailmalla. Tätä kokeiltiin ensimmäisen

kerran syksyn 2008 alkupuolella Euroopan harjoitteluleirille ja se vaikuttaa luopaavalta opiskelijoiden tukemisen kannalta myös henkisen yhteydenpidon näkökulmasta. Myös muuta ryhmätukiopetusta pyritään lisäämään perinteisen yksilö-tukiopetuksen sijaan.

Opiskelijahuoltoryhmän toiminta on vielä melko hajanaista ja suunnittelematonta. Se ei myöskään vielä arvioi toimintaansa. Tavoitteena on, että yhteistyö ryhmän ja opetushenkilöstön välillä olisi kaksisuuntaista ja toimisi luontevasti. Vuosittaisen toimintasuunnitelman laatiminen voisi jäntevöittää opiskelijahuoltotyötä, kuten menneen vuoden työn arvioiminenkin lukuvuoden lopussa. Systemisen toimintamallin mukaan tavoitteena on, että niin opiskelija itse kuin hänen vanhempansa otetaan asiantuntijoina mukaan tuen suunnitteluun (vrt. Laaksonen 2003). Kehityskeskustelu kodin kanssa tarjoaisi uusia mahdollisuuksia ja voimavaroja myös erityisen tuen toteuttamisessa (Hongisto 2000, 94-95, 113-114).

Yksi askel kohti pedagogisen tuen kehittämistä voisi olla arviointikäytänteiden nivominen osaksi jokapäiväistä työtä, jolloin palaute aineenopettajalta opiskelijalle olisi välitöntä. Erityisopetuksen antaminen kurssimuotoisena voisi olla ratkaisu niille, joiden lukivaikeus on selkeä tai jotka itse pitävät tukea tärkeänä. Esimerkiksi LUE-kurssin toteuttamista olisi mielenkiintoista kokeilla (vrt. Jokinen 2006). Erityisen tuen käytännön toteutus määritellään jatkossa koulukohtaiseen opetussuunnitelmaan.

Psyko-sosiaalisen tuen tarvetta esiintyy nuorilla melko paljon. Vaikka opiskelijahuoltoryhmään kuuluu psykologi, kuraattoria ei käytettävissämme ole.

Lukiolaisen henkilökohtaisen opiskelusuunnitelman suunnittelua ja käyttöönottoa pidän yhtenä tärkeimmistä tukijärjestelmän kehittämiskohteista (aiheesta esim. Tilus 2003). Opiskelusuunnitelma toimisi sekä opiskelijan omana että ryhmän- ja opinto-ohjaajan työkaluna. Aineenopettajalle niin ikään sillä olisi annettavaa sekä opetuksen että yhteistyön näkökulmasta. Se voisi myös selventää opiskelun prosessia ja siinä kohdattavia haasteita opiskelijalle ja tarpeen tullen myös hänen vanhemmilleen. Tavoitteena olisi saada toiminnoista vastuineen opiskelijan näkökulmasta selkeästi toimiva prosessi. Erityistä tukea tarvittaessa

opiskelusuunnitelma olisi entistä tarpeellisempi kuvatessaan tuen tarpeita ja järjestämistä eri oppiaineissa.

Henkilökohtaisen opiskelusuunnitelman käyttö ei käynnistynyt vielä syksyllä 2008, mutta tavoitteena on selvittää käyttöönotto aikatauluineen arviointien yhteydessä kevätlukukaudella.

Lukiossamme opiskelee useita maahanmuuttajia. Heidän huomioiminen on tuki-järjestelmässämme vielä hyvin puutteellista. Tavoitteena pitäisin, että huomioitaisiin opiskelijoiden taustat ja lähtökohdat kuten suomen kielen taito, äidinkieli ja kulttuuri, maassaoloaika ja aikaisempi koulunkäynti. Erityisesti heitä palvelisi myös henkilökohtaisen opiskelusuunnitelman tekeminen heti alussa. Opetuksen ja opiskelun tulisi tukea opiskelijan kasvamista sekä suomalaisen ja pohjoissavolaisen kieli- ja kulttuuriyhteisön että opiskelijan oman kieli- ja kulttuuriyhteisön aktiiviseksi ja tasapainoiseksi jäseneksi.

Opettajayhteisössä toimivia ajatellen pidän tärkeänä, että koko tukiverkoston toiminta, prosessi, kuvataan arvioinnin ja mahdollisten parannusten jälkeen selkeään muotoon. Tavoitteena on muuttaa opetussuunnitelmaan kuvattua opiskelijahuollon suunnitelmaa kokonaisvaltaisemmaksi ja kuvata siihen koko uusi järjestelmä: miten vastuita hoidetaan, missä tilanteissa, millä keinoilla ja ketkä osallistuvat. Hyödyllistä ja selkeyttävää voisi olla kirjata toiminnot eräänlaiseen ”vuosikellon” muotoon.

Hankkeeni etenemisen seuraamiseksi ja toiminnan suunnan arvioimiseksi toteutan henkilöstölle arvioinnit (joihin sisältyy myös itsearviointia) sekä kyselyt opiskelijoille kouluttamieni tutoreiden avulla. Molemmat tehdään viimeistään kevätlukukauden 2009 puolivälissä, ennen kuin on liian myöhäistä reagoida mahdolliseen suunnanmuutostarpeeseen tai muuhun tarkennukseen toiminnassa.

Huolestuttava kysymys luonnollisesti on, mihin voimavarat pienessä yksikössä riittävät. Opettajien jaksaminen, kuten aikakin on rajallista. Jaksan silti uskoa, että mikäli yhteisöllisessä tukemisessa ja asiantuntijuudessa onnistutaan, se myös tuottaa työnohjauksellista tukea opettajille ja vapauttaa voimaantumaa.

Haluan hankkeen avulla osoittaa, että kuten elämäkin, myös toiminta koulutusorganisaatiossa on jatkuvaa muutosta, jota ei tarvitse pelätä eikä ottaa painolastina. Muutos vain on hallitumpaa, kun yhteisöllä on kiintopiste, jota kohti tavoitella. Matkan varrella kohtaamme paljon muutakin uutta ja voimme yhdessä pysähtyä tarkentamaan askelmerkkejämme.

Loppusanoikseni jaan Timo Saloviidan (2007, 59-60) ajatukset siitä, että hyvästä koulusta löytyy vahva johtajuus, yhteiset tavoitteet ja sitoutuminen, turvallisuus sekä järjestys. On myös hyvin tärkeää, että opettajien asenne on myönteinen ja opetus aktiivista. Hyvällä opetuksella Saloviita tarkoittaa, että opettajalla on vastuu opetuksesta ja hän luottaa oppijoidensa oppimiskykyyn. Lisäksi se tarkoittaa, että oppimiseen varataan aikaa, opetuksen vauhti sopiva ja että asioiden ymmärtämistä ja asiayhteyksiä aktiivisesti painotetaan. Myös edistymisen seuraaminen sekä palautteen ja tuen antaminen on opettajan ystävällisyyden ohella tärkeää.

Yhdyn vielä Saloviidan (2007, 65) Jones & Jonesin kuvaukseen pohjautuvaan ajatukseen siitä, että oleellista on positiivinen opettajuus:

*Hyväksy henkilökohtainen vastuu oppilaista;
Ymmärrä roolisi laajasti;
Ole kärsivällinen;
Usko kaikkien kykyyn oppia!*

LÄHTEET

Asetus ylioppilastutkinnosta. Annettu 17.11.2005, pykälä 6: ”Kokeiden järjestäminen poikkeavasti”.

Blom, H. Opetusneuvos, Opetusministeriö. Puhelinkeskustelu 22.7.2008.

Hartman, M., Karsikas, M. & Holopainen, L. 2006. Lukivaikeudet, koetut tunne-elämän ongelmat ja koulumenestys. Artikkel. NMI Bulletin 4/2006, 10-13.

Havana, P. Tutkintosihteeri, Ylioppilastutkintolautakunta. Puhelinkeskustelu 22.7.2008.

Hintikka Anna-Maija, 2007. Erityistukea tarvitsevat opiskelijat yläkoulussa ja luki-ossa –luentomateriaali. Yläkoulujen ja lukioiden erityisopettajille suunnattu koulu-tus, Kuopio.

Holopainen, L. & Savolainen, H. 2006a. Nuorten lukemisen ja kirjoittamisen vaikeudet. Teoksessa Takala M. ja Kontu E. (toim.) LUKI-vaikeudesta LUKI-taitoon. Helsinki: yliopistopaino.

Holopainen, L. & Savolainen, H. 2006b. Opintiellä pysyminen – nuorten lukivaikeuksia ja koulutusuraa koskeva tutkimus Joensuussa. Artikkel. NMI Bulletin 4/2006, 4-9.

Hongisto A. 2000. Arvioinnin ja oppimisen dialogi. Erilainen oppija kehityskeskustelussa. Teoksessa Vuorinen J. (toim.) Arviointi ja kehityskeskustelu. Koko kuva oppijasta. Jyväskylä: PS-kustannus.

Härkönen, P. & Pääkkönen, R. 2003. Opiskelijalla on kielellisiä vaikeuksia - LUKIOSSAKIN! Virke 1/2003, 14-18.

Ilola, H. 2008. Aikuisopiskelijoiden LUKI-vaikeudet. Kliininen lehti, Luki-vaikeudet 2/2008. Joensuu: Kliininen tutkimus- ja kuntoutusyksikkö, Honkalampi-säätiö.

Jokinen, A. 2006. Lukivaikeuksisen lukiolaisen ohjaus. Opinnäytetyö. Jyväskylän ammatillinen opettajakorkeakoulu.

Kerola, K. (toim.) 2001. Struktuuria opetukseen. Selkeys ja rakenteet oppimisen edistäjänä. Porvoo: PS-kustannus.

Kilpua, K. 2001. Yhteistyö As-oppilaan opetuksen strukturoinnissa. Teoksessa Struktuuria opetukseen. Selkeys ja rakenteet oppimisen edistäjänä. Toim. Kerola, K. Porvoo: PS-kustannus.

Lappalainen, K. 2001. Yläasteelta eteenpäin – oppilaiden erityisen tuen tarve peruskoulun päättövaiheessa ja toisen asteen koulutuksessa. Joensuun yliopisto: Kasvatustieteellisiä julkaisuja N:o 71.

Latva, T. 2001. Yhteistyö dysfaattisen oppilaan opetuksen strukturoinnissa. Teoksessa Struktuuria opetukseen. Selkeys ja rakenteet oppimisen edistäjänä. Toim. Kerola, K. Porvoo: PS-kustannus.

Kurvinen, M. 2006. Ylioppilastutkinto ja lukivaikeus. Teoksessa Takala M. ja Kontu E. (toim.) LUKI-vaikeudesta LUKI-taitoon. Helsinki: yliopistopaino.

Laaksonen Pirjo, 6.3.2003. Systeeminen ajattelumalli oppilashuoltotyön jäsentäjänä. Luento Jyväskylän yliopiston opinto-ohjaajien koulutuksessa.

Lahti, P. 2006 Mielenterveys ja lukivaikeus. Teoksessa Anttila, P., Hämäläinen R. et al. (toim.) Korvatulehduksista kouluhaluttomuuteen, unihäiriöistä uupumiseen – Lukivaikeusko terveydenhuollon asia?. Helsinki 2006: Lukineuvola-hanke/Erilaisten oppijoiden liitto <http://www.lukineuvola.fi/julkaisut/opaskirja.pdf>

Lappalainen Kristiina, 2001. Yläasteelta eteenpäin – oppilaiden erityisen tuen tarve peruskoulun päättövaiheessa ja toisen asteen koulutuksessa. Joensuun yliopiston kasvatustieteellisiä julkaisuja N:o 71. Joensuun yliopistopaino.

Lukioasetus 810/1998 (<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1998/19980810>)

Lukiolaki 629/1998 (<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1998/19980629>)

Lukion opetussuunnitelman perusteet 15.8.2003 (<http://www.oph.fi>)

Mehtäläinen, J. 2005. Erityisopetuksen tarve lukiokoulutuksessa. Koulutuksen arviointineuvoston julkaisuja 11.

Pääkkönen, R. 2001. Erilaisen oppijan tukeminen lukiossa. Helsingin kaupungin opetusvirasto.

Saloviita, T. 2007. Työrauha luokkaan. Opetus 2000. Juva: PS-kustannus.

Tilus, P. 2003. HOPPI ja HOJKS työkaluina. Erityisen tuen tarpeen arviointi. Luento Jyväskylän yliopiston opinto-ohjaajien koulutuksessa.

Valde, E. 2000. Kokemuksia koulun kehityskeskustelusta Suomessa. Teoksessa Vuorinen J. (toim.) Arviointi ja kehityskeskustelu. Koko kuva oppijasta. Jyväskylä: PS-kustannus.

Valkonen J., 2000. Tutorointia ryhmässä – opas opiskelijatutorille, Kuntoutussäätiö, Helsinki: Yliopistopaino. Saatavana nyk. vain englanninkielisenä verkkokirjana Peer tutoring in a group. A guide for a peer tutor. <http://www.kuntoutussaatio.fi/julkaisut/verkkokirja2.html> . Helsinki: Rehabilitation Foundation.

Valtioneuvoston asetus lukio-opetuksen yleisistä tavoitteista ja tuntijaosta 955/2002 (<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2002/20020955>)

Willberg, S., Mynttinen S. Ja Hällfors, A. 2006. Lukion erityisopetus. Teoksessa Takala M. ja Kontu E. (toim.) LUKI-vaikeudesta LUKI-taitoon. Helsinki: yliopistopaino.

LIITTEET

LIITE 1

RYHMÄNOHJAUSKESKUSTELU -lomake

___/___ 200_ :1.kesk.

uusi keskustelu & aihe ___/___ 200_ : _____ ___/___ 200_ :
 (tummennetut:päivitys!) ___/___ 200_ : _____ ___/___ 200_ :

PERUSTIEDOT

<i>Nimi</i>	
Syntymäaika	
Osoite kotipaikalla	
Opiskelupaikkakunnan osoite ja matkapuhelin	
Sähköpostiosoite	
Huoltaja (alle 18 v. opiskelija)	
Lähiomainen / yhteyshenkilö ja osoite / puhelin	
Miten & kenen kanssa asut	

OPISKELU

<i>Edellinen koulu ja päättövuosi</i>	
Luokanvalvoja/oppilaanohjaaja	
Koulumenestys: mikä helppoa/vaikeaa	
KA: Oletko tyytyväinen koulumenestykseesi, miksi?	
Poissaolot, syyt	

Oppimisen tuen tarve: Onko sinulla ollut

Rastita! Milloin, millaisia?

☒ <i>Lukemisen tai kirjoittamisen vaikeuksia</i>	
☐ ongelmia matemaattisissa aineissa	
☐ keskittymisvaikeuksia	
☐ muistamisvaikeuksia	
☐ hankaluuksia kaverisuhteissa /vapaa-ajalla	
☐ muita vaikeuksia?	

Millaista tukea olet saanut tai **kaipa**at opinnoissasi?

Rastita saamasi tukimuoto Missä aineissa ja milloin?

☒ <i>Tukiopetus</i>	
☐ luki- tai erityisopetus	
☐ vapautus	
☐ mukautus	
☐ pienryhmä-/yksityisopetus	
☐ henkilökohtainen opinto-ohjelma	

Millaista tukea kaipaisit tällä hetkellä?

NYKYINEN OPISKELU

<i>Miten päädyit tänne?</i>	
Monesko toive nykyinen koulu- tus oli yhteisvalinnassa?	
Mikä lukio-opinnoissa kiinnos- taa?	
Mihin tähtäät? Tulevaisuuden suunnitelmat & haaveet?	
<i>Miltä opiskelu on tuntunut? Oma paikka?</i>	
Miten olet jaksanut? Haasteita / eri oppiaineet?	
Suunniteltu kokonaisopiskelu- aika?	
Muita työ-tai opiskelupaikkoja?	

OPISKELUUN LIITTYVIÄ ASIOITA

Miksi opiskelet? Mitä hyötyä opiskelusta?	
Millainen opiskelija olet?	
Missä asioissa olet hyvä? Mis- sä olisi vielä kehittymisen va- raa?	
Haluaisitko päästä jostain piir- teistäsi eroon?	
Sairauksia, allergioita tms. ter- veyteen liittyvää?	
Onko sinulla läheisiä ystäviä?	
Elämäntilanteessa tai tervey- dentilassa huomioitavaa opis- kelun kannalta?	

HARRASTUKSET & VAPAA-AIKA

<i>Miten vietät vapaa-aikaasi?</i>	
Millaisia harrastuksia/ kiinnos- tuksen kohteita sinulla on?	
Millaista hyötyä niistä voi olla opiskelussasi?	
Millaisia erityisjärjestelyjä ne voivat aiheuttaa opinnoissasi?	
Kiinnostaako sinua tutorina	

toimiminen?	
-------------	--

AJANKOHTAISTA

Miten olet viihtynyt lukiossa ja ryhmässäsi?	
Mitä toivot opettajilta, koululta & opiskelukavereiltasi?	
Mistä asioista haluaisit tietää tai keskustella?Kenen kanssa?	

LIITE 2

OPISKELIJATIETOLOMAKE

Oppilaan sukunimi	Etunimet (kutsumanimi alleviivattuna)												
Henkilötunnus	Syntymäpaikka												
Virallinen kotikunta	Kotiosoite												
Osoite opiskelupaikkakunnalla (jos eri kuin kotiosoite)													
Kodin etäisyys koulusta _____ km Opiskeluasunnon etäisyys koulusta _____ km.													
Opiskelijan: matkapuhelin ja	sähköpostiosoite												
Isän/huoltajan nimi ja	s-postiosoite												
Isän/huoltajan puhelin päivällä	puhelin illalla												
Äidin/huoltajan nimi ja	s-postiosoite												
Äidin/huoltajan puhelin päivällä	puhelin illalla												
Opiskelijan uskonto: ☐ ev.lut. ☐ ortod. ☐ siv. rek. ☐ muu, mikä _____													
Osallistuminen tilaisuuksiin, joissa on uskonnollista sisältöä: ☐ kyllä ☐ ei													
Edellinen koulu ja päättövuosi													
Tuen tarve (kirjaa asteikolla: vähän–kohtalaisesti–paljon) aiemmin peruskoulussa tällähetkellä													
<table border="1"> <tr> <td>matemaattiset aineet</td> <td></td> </tr> <tr> <td>kielet</td> <td></td> </tr> <tr> <td>lukeminen/kirjoittaminen</td> <td></td> </tr> <tr> <td>muistaminen</td> <td></td> </tr> <tr> <td>hahmottaminen</td> <td></td> </tr> <tr> <td>muu, mikä? _____</td> <td></td> </tr> </table>		matemaattiset aineet		kielet		lukeminen/kirjoittaminen		muistaminen		hahmottaminen		muu, mikä? _____	
matemaattiset aineet													
kielet													
lukeminen/kirjoittaminen													
muistaminen													
hahmottaminen													
muu, mikä? _____													
Sairaudet, allergiat, erityisiä järjestelyjä opiskeluaikana vaativat harrastukset tms. seikat (jatka tarvittaessa kääntöpuolelle)													
Lukio-opiskeluun liittyviä kuvia, joissa opiskelija esiintyy ☐ saa ☐ ei saa julkaista koulun painotuotteissa (kuten opinto-opas, esitteet, jne.) ja lukion www-sivuilla.													
Opintoihin liittyviä asioita ☐ saadaan ☐ ei saada tiedottaa kotiin lukio-opiskelun aikana.													
Opiskelijan osoite- ja yhteystietoja ☐ saa ☐ ei saa luovuttaa markkinointitarkoituksiin.													
Paikka	Aika												

Vanhemman / huoltajan allekirjoitus

Opiskelijan allekirjoitus

Vanhemman / huoltajan allekirjoitus

Tietojen muuttumisesta tulee ehdottomasti ilmoittaa koululle